

Prethodno priopćenje
Rukopis primljen 15. 1. 2024.
Prihvaćen za tisak 26. 2. 2024.
<https://doi.org/10.22210/govor.2024.41.02>

Dario Marić

dario.maric@ff.unsa.ba

Filozofski fakultet Sveučilišta u Sarajevu
Bosna i Hercegovina

Završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasak u razgovorima na njemačkom jeziku

Sažetak

U radu su predstavljeni rezultati preliminarnog istraživanja završnoga intonacijskog obrasca iz razgovora na njemačkom jeziku kojeg odlikuju čujan uspon na relativno visoku tonsku vrijednost i čujan pad na relativno srednju tonsku vrijednost koja mu neposredno slijedi.

Korpus ovoga preliminarnog istraživanja čine završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasci s pripadajućim razgovornim sekvencijama i razgovornim sekvencijama koje ih u njemačkim radijskim emisijama okružuju. U ovom radu prvi put se navodi točno vrijeme pojavljivanja završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglaska u pojedinim izdanjima radijskih emisija koje su dostupne u arhivi radijskog programa.

Govorni činovi izričaja na čijim krajevima je ostvaren završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasak u analizi su protumačeni kao iznošenje činjenica koje govore u prilog žalbi, kao izrazi oduševljenja, kao proturječenja sugovorniku, kao opisi vlastitih tragičnih događaja ili kao tvrdnje za koje govornik odmah u nastavku traži potvrdu sugovornika. Svi govorni činovi uglavnom su ostvareni u sklopu afektivnoga govora.

Ključne riječi: završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasak, razgovori na njemačkom jeziku, afektivan govor, nadregionalna prozodija

1. UVOD

U usmenoj upotrebi jezika upečatljivi su uglavnom oni intonacijski obrasci koji se ne ostvaruju u usmenoj upotrebi materinskog jezika ili oni koje odlikuju neobično dugi, repetitivni ili neposustajući tonski usponi, nedovršeni završni padovi tonske

vrijednosti ili završni tonski usponi u neupitnim izričajima neposredno prije prepuštanja riječi sugovorniku. Usmenu upotrebu standardnoga njemačkog jezika, a posebice njemačke regionalne govore odlikuju neki od ovakvih intonacijskih obrazaca. Neizvornim govornicima njemački završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasak mogao bi zazvučati i nepoznato i neobično nedovršeno. Za tonske vrhove, kojima se ovdje smatraju kontinuiran nagli porast i neposredno naglo smanjenje vrijednosti osnovne frekvencije govornog signala, uobičajeno je da u posljednjim intonacijskim jedinicama u izričaju budu zaokruženi tonskim kretanjem u nisku tonsku vrijednost registra. Kod završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglaska naglo smanjenje tonske vrijednosti iz drugog dijela vrha ostvaruje se, međutim, tonskim kretanjem u približno srednju tonsku vrijednost registra, što je čujno dojmjljiva odlika ovoga melodijskog obrasca govora.

Završnom uzlazno-srednje-nisko silaznom naglasku odgovarao bi i slikovit naziv neposustajući tonski vrh (njem. *der nicht nachlassende Tongipfel*), koji ne oslikava samo dvije krivulje iz dijagrama, od kojih lijeva počinje lijevo dolje, a desna završava desno srednje visoko, nego i izražava završno preostalo uzbuđenje koje se eksternalizira kao tonski vrh čija vrijednost opada samo na srednju tonsku vrijednost unutar registra. Takav naziv, međutim, u hrvatskom jeziku nije uobičajen za imenovanje naglasaka, intonacijskih obrazaca i sl., pa će biti korišten prvotni naziv.

U znanstvenoj literaturi postoje pokazatelji tendencije da uzlazno-silazne intonacijske obrasce jezgre i zanaglasnog dijela intonacijske jedinice izvorni govornici njemačkog jezika stereotipno poimaju kao posebnost govora njemačkog grada Freiburga, što dijelom potvrđuju odgovori izvornih govornika njemačkog jezika na pitanje o eventualnoj regionalno ograničenoj upotrebi završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog tonskog naglaska u posljednjim intonacijskim jedinicama izričaja. Oni ga, naime, nakon preslušavanja, smještaju na jugozapad Savezne Republike Njemačke, u regije Baden i Švapsku.

Polazeći od toga da je svaki izričaj u društvenoj interakciji i djelatan (Ford i Thompson, 1996; Searle, 1969) i afektivan (Guberina, 1986) može se utvrditi da svaki nedostatak u njegovoj formalnoj strukturi, pa makar i "samo" melodijski, govornika ograničava u njegovom društvenom djelovanju. Manjak jezične kompetencije, uz eventualno svjesno odricanje od rekurentnih prozodijskih obrazaca i prozodijskih skupova obilježja, zapravo čini prirodno izražavanje i ponašanje nemogućim.

Govornici tada naginju ili leksički zasićenom načinu izražavanja ili oblicima ponašanja koji ne zahtijevaju previše govora, a zapravo izbjegavaju primjerene oblike ponašanja koji podrazumijevaju rječitost.

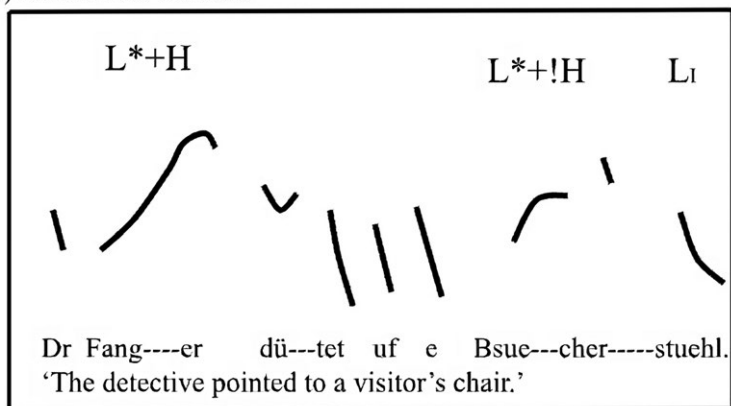
Poglavlja koja slijede daju prikaz istraživanja završnih uzlazno-silaznih melodijskih obrazaca u gradskim varijetetima njemačkog i švicarskoga njemačkog jezika (švicarski njemački jezik predstavljaju dva od ukupno pet alemanskih¹ zapadnih gornjonjemačkih jezika, visokoalemanski i najvišialemanski), donose podatke o ciljevima istraživanja, korištenim metodama analize te o količini i vrsti podataka podvrgnutih analizi. Nadalje, ona daju prikaz primjera različitih vrsta konteksta u kojima je završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasak pronađen, i to u vidu transkripta pripadnog dijela razgovora, tumačenja pripadnih razgovornih sekvencija i dijagrama s prikazom samog naglaska, i naposljetku donose okvirne zaključke o njegovim formalnim, pozicijskim i uporabnim svojstvima te o njegovoj geografskoj rasprostranjenosti.

2. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

Unutar istraživanja intonacije završnih rubova govornih prinosa i intonacije ostvarene unutar nezavršnih intonacijskih jedinica iz unutrašnjosti izričaja u njemačkim gradskim varijetetima završni uzlazno-srednje-nisko silazni obrazac pridružen je intonacijskim uzlazno-silaznim obrascima jezgre i zanaglasnog dijela intonacijske jedinice koji su se pokazali kao značajka govora zemljopisnog područja Rhein-Maasland, zapadnih srednjonjemačkih te zapadnih gornjonjemačkih gradskih varijeteta (duisburškog, kölnskog, mannheimskog i freiburškog varijeteta) (Gilles, 2005), dok je unutar studije percepcije svrstan tipično freiburškom načinu govora (Peters, Gilles, Auer i Selting, 2003). U kölnskom, mannheimskom i freiburškom gradskom varijetetu uzlazno-silazni se intonacijski obrazac jezgre i zanaglasnog dijela intonacijske jedinice u svakom gradskom varijetetu drukčije koristi, pretežno na završnom rubu govornog prinosa, odnosno na krajevima nezavršnih intonacijskih jedinica iz unutrašnjosti izričaja, dok je u duisburškom presporadičan da bi se iznosile tvrdnje o njegovom položaju unutar govornih prinosa (Gilles, 2005). Uzlazno-silazni tonski naglasci učestali su i u bernskoj inačici švicarskoga njemačkog (v. Sliku 1.) (Fitzpatrick-Cole, 1999).

¹ Alemanski jezik je dobio naziv po Alemanima, savezu germanskih plemena iz ranoga srednjeg vijeka, koji su nastanjivali područja u kojima se danas govori alemanski: njemačke regije Baden i Švapsku, dio Švicarske s većinskim germanofonim stanovništvom, austrijsku saveznu zemlju Vorarlberg, kneževinu Lihtenštajn i francusku regiju Alsace.

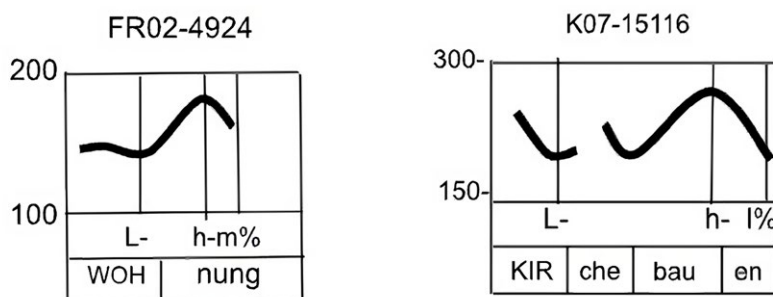
(2) Bern Swiss German

Slika 1. Prikaz instrumentalne analize osnovne frekvencije govornog signala u izričaju na bernskoj inačici švicarskoga njemačkog prema Fitzpatrick-Cole (1999)

Figure 1. Representation of the instrumental analysis of fundamental frequency of the speech signal of utterance in Bern dialect of Swiss German language according to Fitzpatrick-Cole (1999)

Nakon preslušavanja zvučnih zapisa s nosača zvuka (CD) priloženog u Gillesovoj knjizi (2005) slušni dojam koji ima autor ovog teksta je da jedan od jezgrenih uzlazno-silaznih obrazaca, naime *L-h-m%* (v. Sliku 2.), u najvećoj mjeri odlikuje sličnost s intonacijskim obrascem koji je predmet ovog istraživanja zbog završne tonske vrijednosti koja unutar registra nije ni niska ni vrlo niska. Sličnost zasigurno pokazuje i jezgrena uzlazno-silazni obrazac *L-h-l%* (v. Sliku 3.), koji nakon tonskog vrhunca završno pada na razinu na kojoj je izrečen veći dio intonacijske jedinice prije tonskog vrhunca, a ne niže. Takav tonski završetak nije moguće izraziti postojećim notacijskim sustavima za intonaciju, iako se čujno jasno razlikuje od uzlazno-silaznoga intonacijskog obrasca koji završava vrijednošću nižom od bilo koje dotadašnje u intonacijskoj jedinici.

Slike 2. i 3. Dijagram s promjenama osnovne frekvencije govornog signala u jezgrama i zanaglasnim dijelovima intonacijskih jedinica s uzlazno-silaznim smjerom prema Gilles (2005: 324, 332) koje ostavljaju isti ili sličan slušni dojam kao i završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasak

Figures 2. and 3. Diagram with changes of fundamental frequency of the speech signal in nuclei and in post-accentual parts of intonational phrases with rising-falling direction according to Gilles (2005: 324, 332) which leave the same auditory impression as the final, nondecreasing tonal peak

Freiburški gradski varijetet jedini u značajnoj mjeri odlikuje intonacijski obrazac *L-h-m%* na završnom rubu govornog prinosa, dok se u kölnskom i mannheimskom taj intonacijski obrazac pojavljuje unutar nezavršnih intonacijskih jedinica iz unutrašnjosti izričaja (Gilles, 2005: 318–327). U ovdje provedenoj analizi, međutim, osim završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglaska sa završnog ruba govornog prinosa u središtu je pozornosti i završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasak s kraja izričaja kao sastavne jedinice govornog prinosa ('TCU – Turn Constructional Unit').

Da je u Njemačkoj regionalno u upotrebi uzlazno-na srednju razinu silazan intonacijski obrazac jezgre i eventualnoga zanaglasnog dijela intonacijske jedinice, može se zaključiti zahvaljujući alternativnoj notaciji promjena osnovne frekvencije u Gilles (2005) koji, oslanjajući se na IViE notacijski sustav za britansko-engleske regionalne varijetete (Grabe, Post i Nolan, 2001), osigurava mogućnost bilježenja središnje tonske vrijednosti ($M(\%)$ odnosno $m(\%)$) ukoliko je neophodna za opis neke intonacijske konture (kao npr. za *L-h-m%* krivulju).

Završni uzlazno-na srednju razinu silazan intonacijski obrazac dosad nije bio predmet analize nadregionalnih standardnih intonacijskih obrazaca u njemačkom jeziku. Razlozi za nepostojanje takvih analiza mogli bi ležati u izostanku ovog obrasca u nedovoljno raznovrsnim razgovorima s nedovoljno raznovrsnim odnosima među sudionicima unutar korpusa govorenoga njemačkog jezika koji se koriste u

istraživanjima. U svakom slučaju, postojeći prikazi (Duden, 2009; Selting, 1995) intonacijskih uzoraka njemačkog jezika ne razlučuju dalje od uzlazno-silaznog naglaska.

3. CILJEVI, PODACI I METODE

Neki od ciljeva istraživanja su: 1. instrumentalno odrediti koji sve završni melodijski oblici u govoru ostavljaju slušni dojam nedovršenosti kasnije (na dijagramu desne) padine uzlazno-silaznog naglaska; 2. odrediti radi li se kod završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglaska o posebnosti varijeteta njemačkog jezika koji se ne koriste na području cijele Savezne Republike Njemačke; 3. suziti listu mogućih konteksta u kojima se ovaj melodijski obrazac može pojaviti te utvrditi je li u upotrebi samo u izričajima u kojima emocije dolaze do izražaja.

U ovom radu će prvi put biti navedeno točno vrijeme pojavljivanja završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglaska u pojedinim izdanjima radijskih emisija “Im Gespräch” i “Lesart”, koje su od dana svog emitiranja i u pravilu sljedećih šesnaest godina dostupne u arhivi radijskog programa “Deutschlandfunk Kultur” (<https://www.deutschlandfunkkultur.de/suche>). Na ovaj način čitatelj će moći i čuti prozodijski obrazac, što je nužno da bi uopće imao predodžbu o kojem se prozodijskom obrascu radi, što se ne može nadomjestiti nikakvim dijagramima, notacijama ili shematskim prikazima. Ovaj korak je opravdan i činjenicama da mrežna izdanja stručnih časopisa uglavnom nemaju mogućnost objavljivanja tonских i videozapisa uz znanstveni članak (što je iznimno moguće u mrežnom časopisu “Gesprächsforschung” (<http://www.gespraechsforschung-ozs.de/>) te i da su dijelovi radijskih emisija zaštićeni autorskim pravima od objavljivanja na bilo kojem mjestu koje nije mrežna stranica dotičnog radija. Neposredno prije svakog transkripta, kao i za preostale emisije u dodatku, bit će navedeno i mjesto stanovanja govornika da bi se utvrdilo radi li se kod završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglaska u razgovorima o regionalnoj pojavi.

Korpus ovoga preliminarnog istraživanja čini svega devet završnih uzlazno-srednje-nisko silaznih naglasaka unutar govornog okruženja u kojem su ostvareni. Mali broj primjera može se opravdati činjenicom da se završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasci ne pojavljuju prečesto u radijskim emisijama čemu bi uzroci mogli biti substandardna, regionalno ograničena upotreba završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglaska i sram od pokazivanja emocija u medijskom prostoru koje bi se dijelom mogle eksternalizirati kao završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasak.

Analiza izričajnog okruženja završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglaska te izričaja unutar kojeg je ostvaren podrazumijeva prijepis čujnih događaja u grafički medij korištenjem za to predviđene notacijske konvencije (GAT 2 – Konverzacijskoanalitički transkripcijski sustav) i tumačenje razgovornih sekvencija s obzirom na oblike ponašanja koje sukonstituiraju. Dijagrami sa zabilježenim promjenama osnovne frekvencije izričaja koji sadrže završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasak izrađeni su za svih devet primjera programom za analizu i sintezu govornog signala Praat. Da kod uzlazno-srednje-nisko silaznih promjena vrijednosti osnovne frekvencije govornog signala ljudi svaki put percipiraju uzlazno-srednje-nisko silazni melodijski obrazac u govoru potvrdila je dodatna instrumentalna analiza softverskim alatom Prosogram koji predstavlja stilizaciju govorne melodije, a nastaje računalnom simulacijom ljudske percepcije osnovne frekvencije govornog signala i popratnih relevantnih faktora (v. Sliku 5.). Melodijski obrasci u govoru neće biti bilježeni prema GToBI-notaciji (German Tone and Break Indices, Grice i Baumann, 2002) jer je nastanak spomenutoga notacijskog inventara odlikovalo prerano svrstavanje kategorija u fonološke pa u svome inventaru raspolaže s fonološkim kategorijama koje nemaju fonetski pandan ili u svome inventaru pokazuje nedostatak fonoloških kategorija koje imaju fonetski pandan (v. Gilles, 2005: 14).

4. FUNKCIJE ZAVRŠNOGA UZLAZNO-SREDNJE-NISKO SILAZNOG NAGLASKA NAKON PRELIMINARNE ANALIZE

4.1. Izražavanje oduševljenja unutar sekvencije u kojoj se netko ili nešto zagovara

U transkriptu dijela razgovora između pozivateljice i voditeljice radijske emisije o mogućnostima unapređenja školskog sustava pozivateljica govori o iskustvima sa školovanjem vlastite djece koje su obilježila dva suprotstavljena pristupa podučavanju.

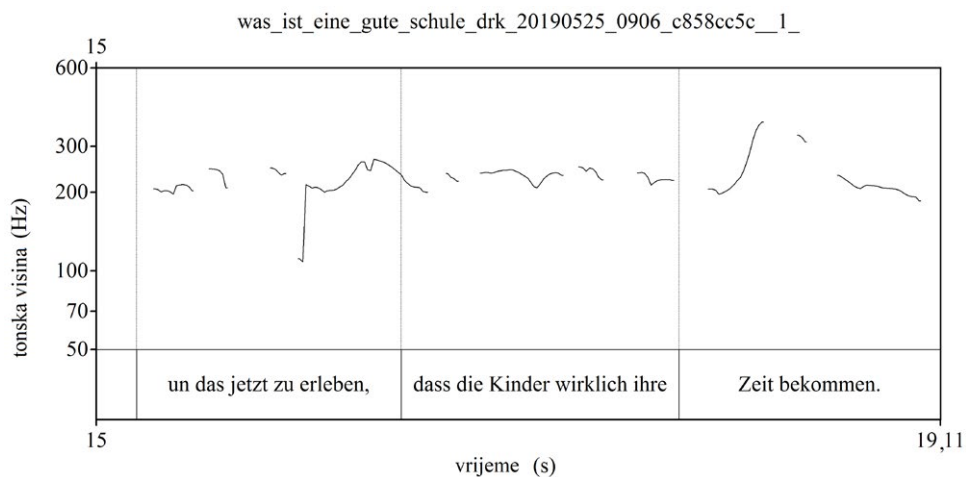
“Im Gespräch”; Dauerbaustelle Schule “Was macht guten Unterricht aus?”; emitirana 25. svibnja 2019.; 71:59; Stuttgart (Najprije je naveden naziv emisije, a onda i naziv izdanja emisije, datum emitiranja, točno vrijeme pojavljivanja završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglaska i eventualno grad iz kojeg govornik dolazi.)

Transkript 1: *Waldorf*

- 01 po: ich komm auch aus nem 'ANderen kon[~]zEpt-
i ja dolazim od jednog drugog pristupa
- 02 ich komm aus_m ^WALdorfkonzept,=
ja dolazim od waldorfskog pristupa

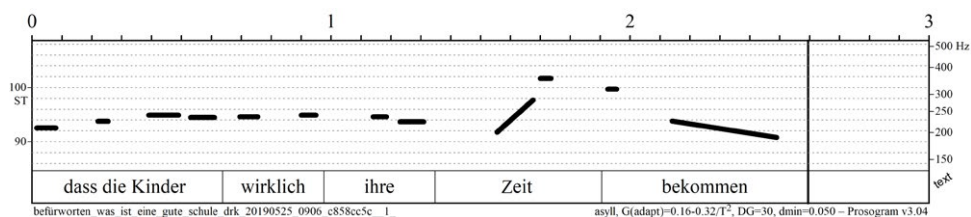
- 03 =meine ^ˈkInde^r wa^ren am anfang [^]AUCH in der ^ˈwAldorfschule==
 moja djeca su na početku također bila u waldorfskoj školi
- 04 =und hab mich davon to[^]TAL ver[`]Abschiedet;
 od toga sam potpuno odustala
- 05 °hhh weil ich persönlich es auch als ^ˈSEHR ^ˈEng ^ˈsEhe-
 jer ja to osobno doživljavam kao jako usko
- 06 (-) und ähm (.) dass ^ˈkInde^r gs sehr ge^ˈFORMT [werden]-
 i da djecu jako oblikuje
- 07 vo: [ja]
 da
- 08 **und das jetzt zu er[^]LEben dass die kinder wirklich [^]!ZEIT!**
 i da se sad doživi da se djeci zaista osigura vrijeme
bekommen;
- 09 ihren inte[^]rEssen nachzugehen;
 da se posvete svojim interesima
- 10 °hh und ähm
 i
- 11 vo: (-) und trotzdem ^ˈlEsen ^ˈrEchnen ^ˈSCHREIben können?
 i da usprkos tome znaju čitati, računati i pisati?
- 12 po: (--)<<h>ge^ˈNA[U] aber dann halt [wann sie wollen
 točno ali onda kad oni žele
- 13 vo: <<all[ums jetzt mal über^ˈSPITZT zu fragen?]>
 da sad preošt^ro pitam?
- 14 po: und dass ist sehr interes^ˈSANT wir haben immer wieder
 i to je vrlo interesantno mi uvijek iznova imamo
 so ^ˈEhemaligentreff weil viele schüler gehen ja nach der
 susret bivših učenika jer mnogi učenici idu poslije desetog,
^ˈzEhnten können die ba uns dann ^ˈgEhen,
 mogu kod nas onda ići

U redcima 1 do 6 pozivateljica navodi waldorfski pristup kao pristup s kojim ona i njezina djeca imaju iskustva i koji smatra neprikladnim, da bi mu u nastavku suprotstavila pristup škole u koju trenutačno idu njezina djeca (redci 8 i 9), koja njeuguje slobodan pristup izboru sadržaja i izboru nastavnika. Ona zagovara posljednje spomenutu koncepciju izražavajući oduševljenje ne samo u rečeničnom sadržaju, nego i u čujnoj promjeni prozodijskog ostvarenja koja uglavnom ravne tonske naglaske mijenja uzlazno-silaznim. U intonacijskoj jedinici (redak 8) stječe se dojam da oduševljenje mogućnošću samostalnog raspolaganja vremenom od strane učenika u školi nastavlja trajati i nakon jakoga glasovnog isticanja ključne riječi *Zeit* (vrijeme) koje se onda eksternalizira kao dosta plosnato završno tonsko kretanje (v. Sliku 4.).

Slika 4. Prikaz instrumentalne analize osnovne frekvencije govornog signala u izričaju *Un' das jetzt zu erleben, dass die Kinder wirklich ihre Zeit bekommen* u Praatu

Figure 4. Representation of the instrumental analysis of fundamental frequency of the speech signal of utterance *Un' das jetzt zu erleben, dass die Kinder wirklich ihre Zeit bekommen* in Praat program

Slika 5. Prikaz računalne simulacije ljudske percepcije osnovne frekvencije i popratnih relevantnih faktora govornog signala u dijelu izričaja *dass die Kinder wirklich ihre Zeit bekommen* u Prosogramu

Figure 5. Representation of the computer simulation of human perception of the fundamental frequency and accompanying factors of speech signal in the part of an utterance *dass die Kinder wirklich ihre Zeit bekommen* with Prosogram

4.2. Iznošenje činjenice koja govori u prilog žalbi koja se iznosi unutar sekvencije

Sljedeći transkript dijela razgovora između pozivateljice i voditeljice radijske emisije o posljedicama pandemije bolesti COVID-19 za njemačke građane sadrži sekvenciju

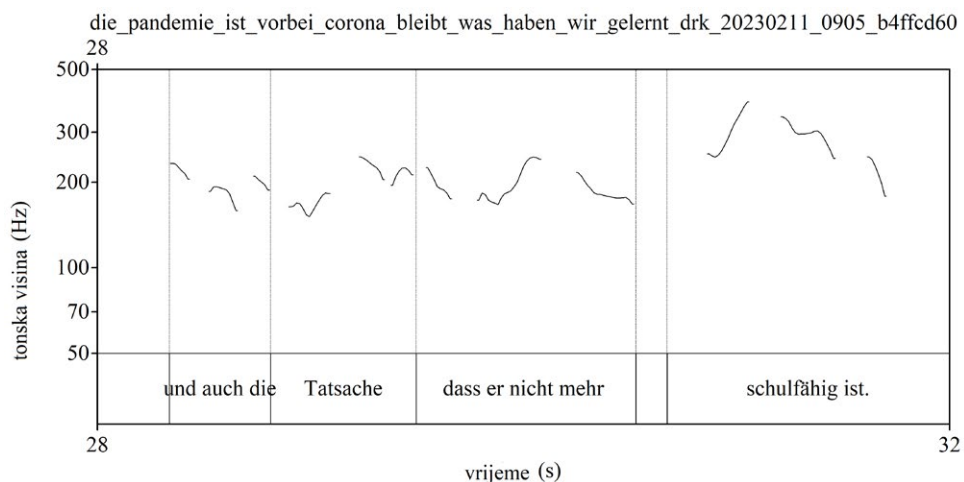
navođenja medicinskih tretmana kojima je pozivateljčin sin bio podvrgnut zbog zdravstvenih posljedica koje je osjećao nakon cijepljenja protiv bolesti COVID-19 i kritike izostanka financijske pomoći države.

“Im Gespräch”; Nach der Coronakrise “Was wir aus der Pandemie gelernt haben”; emitirana 11. veljače 2023.; 22:18; -

Transkript 2: *Matura na daljinu*

- 01 po: °hh und äh was für 'Uns so massiv belastend war und 'IST,
i što je za nas bilo i i dalje je jako opterećujuće
- 02 °hhh äh man bekommt ^kEinerlei finanzia^ELle unterstützung;
ne dobije se nikakva financijska podrška
- 03 °hh aso ~Irgendwann haben wir durch ^Eigene recherche in
nekad smo sami istražujući saznali
er'fAh rung gebracht dass es ^hIlfreich sein kann °h diese ↑U
da ova terapija u hiperbaričnoj komori može pomoći
boot therapie zu machen das haben wir versucht-
to smo pokušali
- 04 °hh und dann hamma auch a zweimalige ^BLUTwäsche machen lassen;=
onda smo također dvaput dali uraditi aferezu (prečišćavanje
krvi)
- 05 =un_ DES hat gehol<<creaky>[fen]>
i to je pomoglo
- 06 vo: [ja]
da
- 07 po: 'Aber?
ali
- 08 auf den 'KOSCHten blieben wir ↑komp`lEtt 'sitzen?
što se tiče troškova, tu smo u potpunosti ostavljeni na cjedilu
- 09 °h und auch die ^tAtsache dass er ^nIcht mehr ^SCHULfähig ist;
i činjenica da on više nije sposoban za školu!
- 10 oder jetzt äh ds 'FERNabitur be~zAhlt werden muss,
ili sad matura na daljinu mora biti plaćena,
- 11 °hh ma bleibt völlig al~LEIN,=
ostane se potpuno sam
- 12 =(damit) der antrag auf impfschaden isch seit !^EI!nem jahr
... na zahtjev za odštetu od cijepljenja nitko nije već godinu
↑!~Un!beantwortet,
dana odgovorio
- 13 °h un_des isch n politischer skan`DAL;
i to je politički skandal

Pozivateljica u redcima 9 i 10 iznosi pojedinosti o razmjerima sinovljeve hendikepiranosti i o posljedičnim troškovima školovanja koje snose sami roditelji, što govori u prilog pozivateljčinom prethodnom tuženju na izostanak financijske pomoći. Pri tome ona ističe ključnu riječ *schulfähig* (sposoban za školu) uzlazno-silaznim tonskim naglaskom čija vrijednost završno ostaje na otprilike srednjoj tonskoj vrijednosti korištenog registra (v. Sliku 6.).

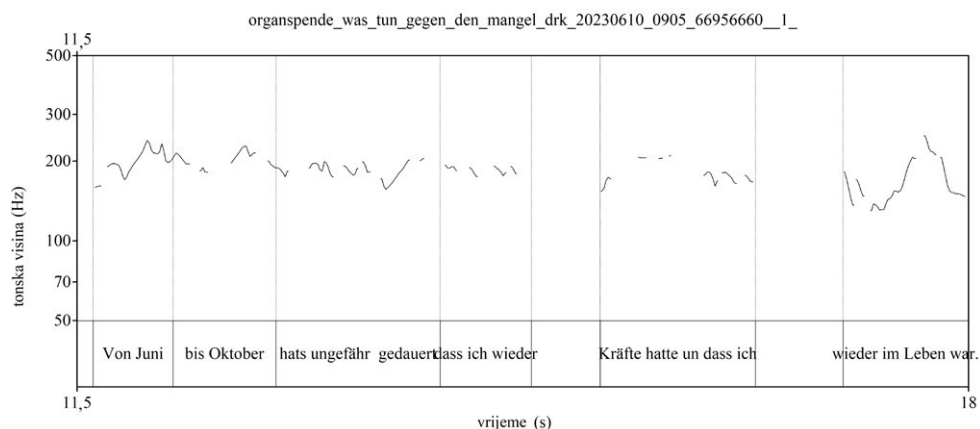

Slika 6. Prikaz instrumentalne analize osnovne frekvencije govornog signala u izričaju *Und auch die Tatsache, dass er nicht mehr schulfähig ist*

Figure 6. Representation of the instrumental analysis of fundamental frequency of the speech signal of utterance *Und auch die Tatsache, dass er nicht mehr schulfähig ist*

4.3. Opisivanje događaja s naglaskom na tragičnosti vlastitih okolnosti

U sljedećem transkriptu dijela razgovora o donaciji organa i smanjenom broju transplantacija doniranih organa u Saveznoj Republici Njemačkoj u posljednje vrijeme, koji vode voditeljica radijske emisije i gošća, zamjenica predsjedavajućeg udruženja “Lebertransplantierte Deutschland” (Građani s presađenom jetrom Njemačka), iznose se pojedinosti presađivanja jetre koju je gošća iskusila.

Slika 7. Prikaz instrumentalne analize osnovne frekvencije govornog signala u izričaju *Von Juni bis Oktober hats ungefähr gedauert, dass ich wieder Kräfte hatte un' dass ich wieder im Leben war.*

Figure 7. Representation of the instrumental analysis of fundamental frequency of the speech signal of utterance *Von Juni bis Oktober hats ungefähr gedauert, dass ich wieder Kräfte hatte un' dass ich wieder im Leben war.*

4.4. Proturječenje

Sljedeći transkript dijela razgovora između voditeljice radijske emisije i ravnateljica njemačkog narodnog kazališta oprimjeruje upotrebu završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglaska u izričaju koji izražava proturječenje neposredno prije toga izrečenom. Ovaj dio razgovora tematizira plakat o nužnosti mirovnih pregovora između sukobljenih strana u ruskom vojnom napadu na Ukrajinu koji je uprava kazališta postavila na zgradu kazališta i time izazvala lavinu negodovanja.

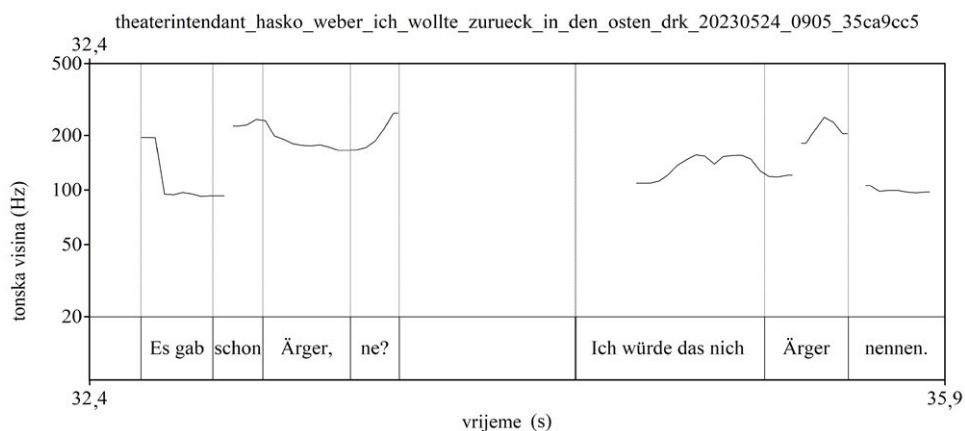
“Im Gespräch”; Theaterintendant Hasko Weber “Ich wollte zurück in den Osten”; emitirana 24. svibnja 2023.; 14:50; Dresden

Transkript 4: *Rasprava o plakatu*

- 01 vo: ge^hören diese diskussionen für sie <<creaky>m> zum plakat
pripadaju li ove rasprave po Vama plakatu
da'ZU?
- 02 oder ww? ich meine °h <<creaky>ä> sie kÖnn ds wahrscheinlich
ili ... mislim ... vjerojatno ne možete iz Vaše kuće postavljati
von ihrem haus aus nicht <<creaky>n> keine ↑`SPUren
smjernice
leg<<creaky>en>;=

- 03 =also diese °h diskussi⁻On muss ihn: ja irgendwie auch an die
Dakle, mora da je i Vas ova rasprava naživcirala.
^NIEren <<@>gegangen sein;>
- 04 go: ((cokne)) na ich (0.6) war zu dieser diskussion nicht
Ja nisam bio pozvan na ovu raspravu.
^EINGeladen,
- 05 (0.67) ähm (1.1) es gibt die ⁻fOrtsetzung dieses gesprächs
Predviđen je nastavak ovog razgovora,
wahrscheinlich im januar ⁻FEBrUAR über die volkshochschule-
vjerojatno u siječnju veljači preko pučkog otvorenog učilišta
- 06 da bin ich dann da^BEI?
Tad ću onda sudjelovati.
- 07 vo: mhm
- 08 go: °hh ähm: es gab einen (.) †`Öffentlichen diskurs;
Vodila se je javna rasprava.
- 09 vo: es gab schon `ÄRger ne,
U svakom slučaju, bilo je neugodnosti, zar ne?
- 10 go: **(0.7) ich würde das nich ^ÄRger nennen;**
Ne bih to nazvao neugodnostima.
- 11 vo: [mhm]
- 12 [äh] ich finde das interes´SANT?
Zanimljivo mi je
- 13 äh das ein ´bAnner ein jahr lang ´HÄNGT?
da je godinu dana istaknuta zastava
- 14 (-) ~NIEmand (-) in irgendner form ~Anstoß nimmt,
da nitko, zamislite, u nikakvom obliku ne da poticaj

Voditeljica emisije suočava ravnatelja kazališta s negativnim reakcijama javnosti na spomenuti plakat na kazalištu postavljajući mu pitanja o izvornoj namjeri poruke na plakatu (redak 1), komentirajući mogućnosti kazališta u pokrenutoj raspravi (redak 2), pretpostavljajući učinak rasprave na ravnatelja kazališta (redak 3) te podsjećajući ga na neugodne trenutke rasprave (redak 9), nakon što je osjetila da se ravnatelj kazališta donekle pokušava ograditi od rasprave (redci 4, 5, 6 i 8). On u retku 10 proturjeći voditeljici pretpostavci da je rasprava imala elemente konflikta naglašavajući između ostalog zaniijekanu ključnu riječ *Ärger* (nevolje) uzlazno-silaznim naglaskom kojem ne slijedi uobičajeni završni pad tonske vrijednosti nego završno plosnato tonsko kretanje s dosta visokom tonskom vrijednosti unutar njegova raspona glasa (v. Sliku 8.). U nastavku on izražava nerazumijevanje brojnih negodovanja na poruku s plakata s obzirom na činjenicu da je na njihovom kazalištu od početka napada na Ukrajinu istaknuta ukrajinska zastava (redci 12-14).

Slika 8. Prikaz instrumentalne analize osnovne frekvencije govornog signala u izričajima *Es gab schon Ärger, ne?* i *Ich würde das nich' Ärger nennen*

Figure 8. Representation of the instrumental analysis of fundamental frequency of the speech signal of utterance *Es gab schon Ärger, ne?* and *Ich würde das nich' Ärger nennen*

4.5. Tvrdnja za koju govornik traži potvrdu sugovornika

Sljedeći transkript dijela razgovora između voditelja emisije i četiri člana Uredništva za književnost radija “Deutschlandradio” o najboljim novonastalim književnim ostvarenjima koje bi slušatelji radijske emisije mogli čitati na predstojećim ljetnim školskim praznicima ili na ljetnom godišnjem odmoru, čini između ostalog i konstatacija voditelja emisije da su mjesto i vrijeme radnje romana *Mare nostrum* Ericha Wolfganga Skware, kao što dijelom i samo ime romana govori, obala Sredozemnog mora u ljetno vrijeme (redak 5).

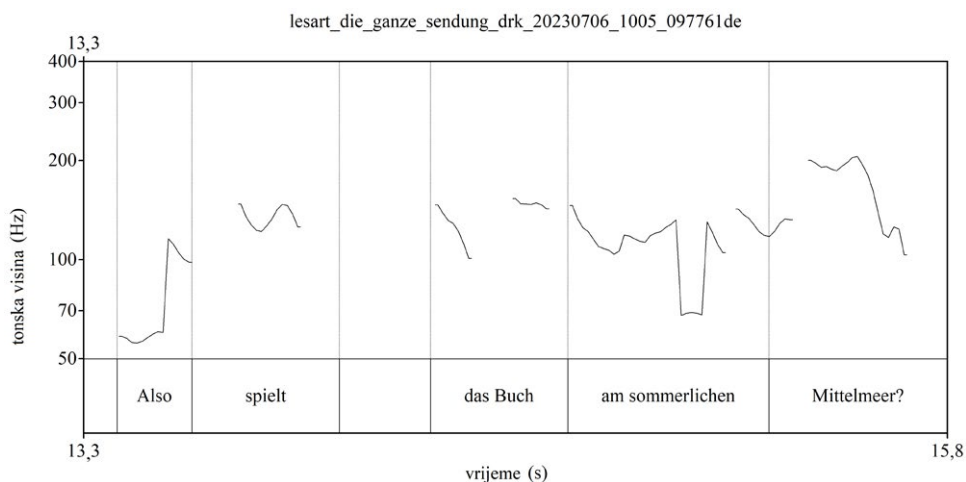
“Lesart”; Lesart. Die ganze Sendung; emitirana 6. srpnja 2023.; 15:25; Brandenburg an der Havel

Transkript 5: *Mare nostrum*

01 vo: °hh karsten ´HUCK,
Karsten Huck,
02 ^DEIN sommerbuch ist der roman mare ´nostrum oder
tvoja knjiga za ljeto je roman "Mare nostrum" ili
ein bahnhof für jene die ^Ankom<<creaky>men von erich wolfgang>
željeznički kolodvor za one koji dolaze, od Ericha Wolfganga
sk^wAra;
Skware

- 03 °h mare ^NOSTrum also unser m? ´mEer,=
Mare nostrum, dakle naše more
- 04 =so_ham_ja_die la^TEIner das mittelmeer °h ge´nAnnt,=
tako su, znamo, Latini zvali Sredozemno more
- 05 =also spielt das buch am <<creaky>sommerlichen> ^MITtelmeer; h°
Dakle, radnja knjige se odigrava ljeti na Sredozemnom moru
- 06 go: °h es spielt vor ´Allem ´DORT,=
Prije svega se odigrava tamo.
- 07 =es be^GINNT im ~sAlzburger land,
Počinje u salzburškoj saveznoj zemlji
- 08 äh in den ´BE:Rgen eigentlich,=
U stvari u brdima.
- 09 =wo sich °hh ein junger ˘tOnassistent und äh eine junge
Gdje se na jednoj ljetnoj akademiji sretnu jedan mladi asistent
 ˘gEigerin eine italienische °hh bei einer ˘sOmmerakademie
snimatelja zvuka i violinistica, talijanska.
 ´TREfffen,=
- 10 =und d? d? d? d? da <<breathy>`BITzelt_s irgendwie>
I tu nekako osjete leptiriće u truhu.

Voditelj emisije najprije najavljuje novog sugovornika i njegove književne preporuke za ljeto tako što izgovara njegovo ime (redak 1), a potom navodi i naslov romana koji je jedna od književnih preporuka sljedećeg sugovornika te ime i prezime autora romana (redak 2). U redcima 3 i 4 voditelj tumači naslov romana da bi u retku 5 iznio logičnu tvrdnju o vremenu i mjestu radnje romana čime, zapravo, predaje riječ sugovorniku koji onda i iznosi detalje o mjestima radnje romana (redci 6–8), a onda i druge elemente zapleta (redci 9 i 10). Uzlazno-silazni naglasak na ključnoj riječi *Mittelmeer* (Sredozemno more) ne završava isuviše nisko (v. Sliku 9.) što doprinosi dojmu melodijske nedovršenosti zbog čega čujno stvara dojam jakog očekivanja odgovora.

Slika 9. Prikaz instrumentalne analize osnovne frekvencije govornog signala u izričaju *Also spielt das Buch am sommerlichen Mittelmeer?*

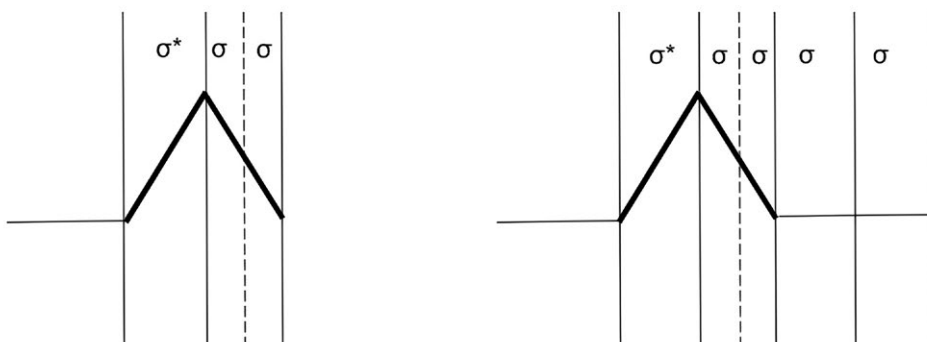
Figure 9. Representation of the instrumental analysis of fundamental frequency of the speech signal of utterance *Also spielt das Buch am sommerlichen Mittelmeer?*

5. DISKUSIJA

Preliminarna analiza u kojoj je pobliže promatrano ostvarenje devet završnih uzlazno-srednje nisko silaznih naglasaka dala je okvirne smjernice za nastavak istraživanja čiji je inicijalni dio prikazan u ovom radu.

Bitno je najprije osvrnuti se na mjesto stanovanja govornika koji su ih u radijskom eteru ostvarili: kod pet od ukupno devet govornika voditelj je predstavljajući ih spomenuo grad iz kojeg zovu ili je, u slučaju gostiju pozvanih u emisiju ili samih voditelja, bilo moguće provjeriti u kojem njemačkom gradu su proveli najveći dio života, dok kod preostalih pet govornika spomenuta provjera nije bila moguća. Gradovi u kojima obitavaju ili su najveći dio dotadašnjeg života obitali su: Berlin, Brandenburg an der Havel, Dresden, Hamburg, Heilbronn i Stuttgart (v. odlomak koji prethodi svakom transkriptu i Dodatak), koji jedini pripada njemačkoj povijesnoj regiji Švapska, dok joj Heilbronn ne pripada, ali se nalazi na samoj granici regije. Stoga se može utvrditi da se u slučaju završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglasaka ne radi samo o posebnosti lokalnih varijeteta njemačkog jezika zemljopisnih područja Baden, Švapska, Rhein-Maasland te zapadnih srednjonjemačkih varijeteta.

Instrumentalnom analizom utvrđena su dva okvirna, vidno različita oblika završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglaska u govoru koji ostavljaju jednak slušni dojam nedovršenosti kasnije padine tonskog vrha: 1. kontinuiran nagli porast pa neposredno naglo smanjenje vrijednosti osnovne frekvencije govornog signala do približno srednje tonske vrijednosti registra (vidi lijevi shematski prikaz Slike 10.) i 2. kontinuiran nagli porast pa neposredno naglo smanjenje vrijednosti osnovne frekvencije govornog signala do srednje vrijednosti registra kojem slijedi plosnato ostvarenje intonacije završnih nenaglašenih slogova na približno srednjoj tonskoj vrijednosti registra (vidi desni shematski prikaz Slike 10.).

Slika 10. Shematski prikaz dva okvirna oblika završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglaska

Figure 10. Schematic representation of two basic forms of final, nondecreasing tonal peak

Završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasak pojavio se u izričajima kojima se izražava oduševljenje nekim ili nečim, kojima se iznose činjenice koje govore u prilog žalbi, u kojima se opisuju vlastiti tragični događaji, kojima se sugovorniku proturječi ili kojima se iznosi tvrdnja za koju govornik odmah u nastavku traži potvrdu sugovornika pa se, osim kod posljednje navedene upotrebe, može primijetiti da se svaki put radi o afektivnom govoru.

Čini se da polazna pretpostavka da tonski vrh, čija vrijednost opada samo na srednju tonsku vrijednost unutar registra, oslikava završno preostalo uzbuđenje govornika ima uporišta u prisutnoj afektivnosti te u činjenici da se kod izričaja u kojima je ostvaren završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasak, osim kod posljednje navedene upotrebe, radi o neposljedn timer izričajima u govornom prinosu. U izričajima koji mu slijede ne postoje naznake da govornik trenutno želi prepustiti ulogu govornika

sugovorniku te da uzbuđenje govornika, izraženo u njihovoj leksičko-sintaktičkoj strukturi, tek postupno splašjava do smjene govornika.

6. ZAKLJUČAK

Nakon provedene analize ostvarenja završnoga uzlazno-srednje-nisko silaznog naglasaka u razgovorima na njemačkom jeziku moguće je zaključiti da se kod ovoga intonacijskog obrasca ne radi samo o posebnosti lokalnih varijeteta njemačkog jezika zemljopisnih područja Baden, Švapska, Rhein-Maasland te zapadnih srednjonjemačkih gradskih varijeteta na što se početno dijelom sumnjalo.

Instrumentalna analiza pokazala je da dva oblika ovoga melodijskog obrasca ostavljaju jednak slušni dojam: 1. kontinuiran nagli porast pa neposredno naglo smanjenje vrijednosti osnovne frekvencije govornog signala do približno srednje tonske vrijednosti registra i 2. kontinuiran nagli porast pa neposredno naglo smanjenje vrijednosti osnovne frekvencije govornog signala do srednje vrijednosti registra kojem slijedi plosnato ostvarenje intonacije završnih nenaglašenih slogova na približno srednjoj tonskoj vrijednosti registra.

Tumačenje razgovornih sekvencija te rekonstrukcija misaonih postupaka iz kojih proizlaze doveli su do zaključka da se završni uzlazno-srednje-nisko silazni naglasak u postojećim primjerima pojavio u izričajima kojima se iznose činjenice koje govore u prilog žalbi, kojim se izražava oduševljenje nekim ili nečim, kojima se sugovorniku proturječi, u kojima se opisuju vlastiti tragični događaji ili kojima se iznosi tvrdnja za koju govornik odmah u nastavku traži potvrdu sugovornika i da su, osim kod posljednje navedene upotrebe, ovi izričaji ostvareni u sklopu afektivnoga govora.

REFERENCIJE

- Boersma, P. i Weenink, D.** (2024). Praat: Doing phonetics by computer [računalni program]. Dostupno na <http://www.praat.org/> [posljednji pristup 6. travnja 2024.].
- Duden.** (2009). *Die Grammatik* (sv. 4). Mannheim: Dudenverlag.
- Fitzpatrick-Cole, J.** (1999). The alpine intonation of Bern Swiss German. U *Proceedings of the 14th International Congress of Phonetic Sciences* (str. 941–944). San Francisco.
- Ford, C. E. i Thompson, S. A.** (1996). Interactional units in conversation: Syntactic, intonational, and pragmatic resources for the management of turns. U E. Ochs, E. A. Schegloff i S. A. Thompson (ur.), *Interaction and grammar* (str. 134–184). Cambridge: Cambridge University Press.

- Gilles, P.** (2005). *Regionale Prosodie im Deutschen. Variabilität in der Intonation von Abschluss und Weiterweisung*. Berlin/New York: Walter de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110201611>
- Grabe, E., Post, B. i Nolan, F.** (2001). Modelling intonational Variation in English. The IViE system. U S. Puppel i G. Demenko (ur.), *Proceedings of prosody 2000*. Adam Mickiewicz University Poznan (str. 51–57). Poland.
- Grice, M. i Baumann, S.** (2002). Deutsche Intonation und GToBI. *Linguistische Berichte, 191*, 267–298.
- Guberina, P.** (1986). Lingvistika govora kao lingvistička osnova verbotonalnog sistema i strukturalizam u općoj lingvistici. *Govor, 1*(1), 3–18.
- Mertens, P.** (2004). The Prosogram: Semi-automatic transcription of intonation using pitch contour stylization based on a tonal perception model. Dostupno na <http://bach.arts.kuleuven.ac.be/pmertens/prosogram> [posljednji pristup 6. travnja 2024.].
- Peters, J., Gilles, P., Auer, P. i Selting, M.** (2003). Identifying regional varieties by pitch information: A comparison of two approaches. U *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences*, vol. 1 (str. 1065–1068). Barcelona.
- Searle, J.** (1969). *Speech acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173438>
- Selting, M.** (1995). *Prosodie im Gespräch: Aspekte einer interaktionalen Phonologie der Konversation*. Tübingen: Niemeyer (Linguistische Arbeiten 329).
-

Dodatak / Appendix

1. “Im Gespräch”; Arbeit neu denken “Was bringt die Vier-Tage-Woche?”; emitirana 22. travnja 2023.; 33:45; –
 2. “Im Gespräch”; Literaturtipps “Bücher für den Ferienkoffer”; emitirana 8. srpnja 2023.; 22:14; Hamburg
 3. “Im Gespräch”; Zwischen Nähe und Distanz “Wie kann Nachbarschaft gelingen?”; emitirana 29. svibnja 2021.; 33:16; Berlin
 4. “Im Gespräch”; Gesundheitsrisiko Hitze “Wenn der Körper zu heiß wird”; emitirana 22. srpnja 2023.; 32:18; –
-

Dario Marić

dario.maric@ff.unsa.ba

Faculty of Philosophy, University of Sarajevo
Bosnia and Herzegovina

The final nondecreasing tonal peak in German language conversations

Summary

This paper shows preliminary analysis of the final, nondecreasing tonal peak which is realized in spoken German and which is characterized by audible rise on the relatively high tonal value and audible drop on relatively middle tonal value that directly follows it. The analysis should determine which of all final tonal peaks and possible tonal movements that follows it, leave the auditory impression of incompleteness of the later slope of the tonal peak, and furthermore, whether the final, nondecreasing tonal peak is a feature of the local varieties of spoken German. The research should also narrow the list of possible contexts in which final, nondecreasing tonal peak appears and ascertain whether it is used only in affective speech. For the first time the exact time of appearance of the final, nondecreasing tonal peak will be shown in this paper, which will enable a more successful perceptual identification.

Research so far shows that the final, nondecreasing tonal peak (*L-h-m%*) before the turn characterizes only the Freiburg city variant and not other variants investigated in this paper. Speech acts comprising final, nondecreasing tonal peak are interpreted as a presentation of facts which support a complaint, of amazement, as a contradiction to the interlocutor, as a description of tragic events or statements whereby immediate confirmation is expected from the interlocutor. All the speech acts are mainly realized within the affective speech.

The initial assumption that final, nondecreasing tonal peak shows the final remaining excitement of the speaker is supported by the presence of affective content in which the final, nondecreasing tonal peak is realized. It is also supported by the fact that these utterances are mainly nonfinal, followed by utterances in which the excitement of the speaker gradually decreases until the next speaker takes over.

Keywords: final nondecreasing tonal peak, German language conversations, affective speech, supraregional prosody
